Яцентюк Лариса Андріївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення з лютого 2022 року значно вплинуло на економіку України, зокрема на місцеві бюджети через окупацію, міграцію та руйнування інфраструктури. Це підкреслює важливість дослідження формування місцевих бюджетів під час війни.

Фінансова децентралізація [1] сприяла розширенню фіскального простору та автономії місцевого самоврядування, покращуючи рівень життя [2]. Проте місцеві фінансові органи стикаються з серйозними викликами через зміни в законодавстві.

Найбільша залежність від державного бюджету спостерігається в Луганській, Чернівецькій та Закарпатській областях. Зміни в законодавстві дозволяють зберігати реверсну дотацію для тимчасово окупованих територій, забезпечуючи фінансування першочергових потреб.

Реформа місцевого самоврядування суттєво збільшила доходи місцевих бюджетів: з 185,4 млн грн у 2014 році до понад 500 млн грн у 2017 році. У 2020 році спостерігалося зниження через витрати на Covid-19. У 2022 році через вторгнення доходи сповільнилися, особливо в областях з активними бойовими діями: Херсонській (-33,3%), Луганській (-21,9%), Донецькій (-19,9%), Запорізькій (-15,1%) та Харківській (-11,6%).

Основні причини зниження доходів: міграція населення, зниження ділової активності та купівельної спроможності. Проте в травні 2022 року ситуація покращилась, і дохідність відновилася. За рік місцеві бюджети отримали 555,1 млрд грн, а їх частка в доходах зведеного бюджету зросла з 22,6% у 2017 році до 24,4% у 2022 році.

Попри негативний вплив війни, у травні 2022 року доходи місцевих бюджетів зросли з 51,0 млрд грн до 62,8 млрд грн у грудні.

Податкові надходження становили 70,9% доходів місцевих бюджетів у 2022 році (393,5 млрд грн), а офіційні трансферти — 24,7%. Через бойові дії 85% громад недоотримали кошти, а кожна четверта громада зібрала на 50% менше доходів. Значні недонадходження стосувались плати за землю (5,7 млрд грн менше порівняно з 2021 роком). У березні 2022 року втрати місцевих бюджетів склали 1,1 млрд грн. Приріст доходів почався наприкінці року, збільшившись на 1,4%.

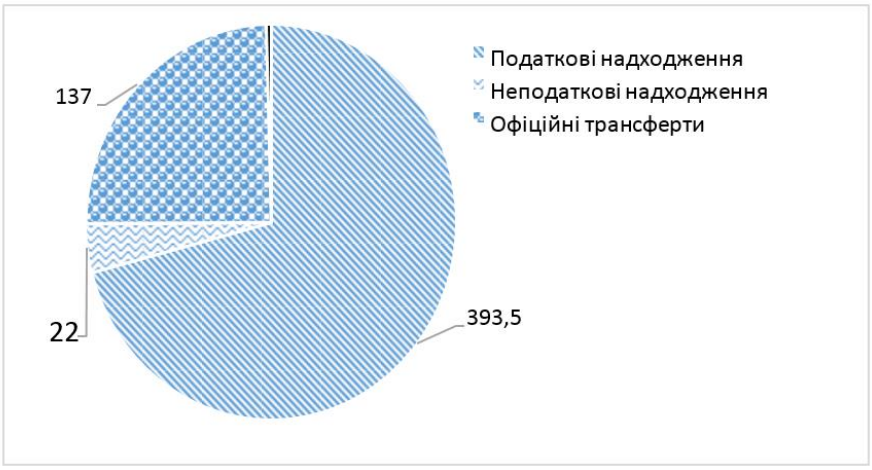

Рис. 1. Склад надходжень до місцевих бюджетів України у 2023 р.
Джерело: побудовано авторкою за даними [3]

Аналізуючи проблеми формування місцевих бюджетів під час війни, можна зазначити, що, незважаючи на суттєвий негативний вплив повномасштабного вторгнення, громади демонструють здатність протистояти викликам [4]. Спостерігається позитивна динаміка наповнення місцевих бюджетів: зниження доходів понад 60% від запланованих обсягів відзначається лише в регіонах з активними бойовими діями. В інших областях показники виконання залишаються на рівні 2021 року.

Для підтримки стабільності бізнесу було внесено зміни до податкового законодавства, що вплинуло на бюджети місцевих рад. У громадах, які не постраждали від агресії, стабільні надходження ПДФО та єдиного податку дозволили підтримувати казначейський рахунок.

Це стало можливим завдяки заниженню прогнозів доходів, появі нових платників на спрощеній системі оподаткування, добровільним сплатам патріотичних платників та зростанню ПДФО через підвищення зарплат військовослужбовців і працівників поліції.

Для ефективного розподілу бюджетних коштів в Україні необхідно врахувати кілька напрямів [5]: пропозиції щодо розподілу коштів між місцевими та державним бюджетами, а також розподіл видатків за функціональною структурою і напрямами використання ресурсів.

До початку повномасштабного вторгнення основними статтями видатків були соціальний захист, освіта, економічна діяльність, охорона здоров'я та загальнодержавні функції [6], на які держава виділяла понад 80% коштів зведеного бюджету. Найменшу частку займали видатки на охорону навколишнього середовища та розвиток.

У майбутньому бюджетна політика повинна акцентувати на соціальних видатках, передбачаючи не менше 50% від зведеного бюджету для фінансування освіти, охорони здоров'я, науки і культури. Структура бюджету може варіюватися в залежності від економічного потенціалу країни, поставлених завдань і ролі в економіці.

Відсутність ефективного використання бюджетних коштів є серйозною проблемою для держави. Зростаюча кількість фактів та негативних наслідків вимагає термінового втручання органів влади для їх вирішення. Раціональне використання бюджетних коштів сприятиме стабільності фінансової системи України та позитивно вплине на економічні показники. Тому в майбутньому варто зосередити свою увагу на цій проблемі та спрямовувати ресурси та час на її вирішення.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т.Г. Проблеми та перспективи оцінки фіскального простору місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Ринок праці та зайнятість населення.* 2020. № 1(61). С. 55-64.

2. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика України як чинник сталого розвитку територій в умовах воєнного стану. *Економічні горизонти.* 2023. № 3(25). С. 57-67. URL: http://eh.udpu.edu.ua/article/view/286686

3. Місцеві бюджети. *Державний веб-портал бюджету для громадян.* URL: https://openbudget.gov.ua/

4. Бондарук Т., Чеховська М., Бондарук О. Економічна безпека України під час військових дій: виклики та шляхи протидії. *Економічні горизонти.* 2024. №1(27). С. 129–141. URL: https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(27).2024.299201

5. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посібн. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 2019. 304 с.

6. Bondaruk T. G., Bondaruk I. S. State regulation of financial support of municipal authority under decentralisation conditions. *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 4 (13). Ч. 1. С. 16-21. URL: https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000425646800002